

ANITA BARTULOVIĆ

LINDA MIJIĆ

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR-23000 Zadar

abartulo@unizd.hr

lmijic@unizd.hr

VODA I S NJOME ZNAČENJSKI POVEZANI LEKSEMI U SPISIMA SREDNJOVJEKOVNOGA ZADARSKOG NOTARA PETRA PERENCANA

Spisi srednjovjekovnoga zadarskog notara Petra zvanoga Perencan pokojnoga gospodina Acona de Lemicetisa iz Padove (1365. – 1392.) najvećim su dijelom neobjavljena arhivska građa. Pisani su latinskim jezikom, ali se u njima uz latinske pojavljuju i slavenski i romanski leksemi. U radu se analiziraju apelativi i onimi (toponimi, odnosno toponimski likovi s područja zadarskoga distrikta i izvan njega, te antroponimi) koji su značenjski povezani s leksemom *voda*, ekscerpirani iz korpusa utemeljenoga na navedenoj arhivskoj građi. Analizom konkordancija utvrđuje se kontekst uporabe pojedinih leksema kao odraz jezične stvarnosti zadarske komune u 14. stoljeću s obzirom na diplomatsku strukturu pojedinih vrsta notarskih i kaptolskih spisa.

1. Uvod¹

Notarski korpus zadarskoga notara Petra zvanoga Perencan pokojnoga gospodina Acona de Lemicetisa iz Padove (1365. – 1392.) sadržava neobjavljene notarske i sudske spise te objavljene kaptolske spise. Notarski registar ima četiri buste i dio je fonda *Bilježnici Zadra*, a sudski su spisi dio fonda *Općina Zadar, Veliki dvor zadarske komune* u kutiji 3 i 6 u Državnome arhivu u Zadru. Kaptolski se registar čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu u fondu *Zbirka kodeksa, Iadrensis*

¹ Ovaj je rad u skraćenom obliku izložen na međunarodnome znanstvenom skupu *Zadarski filološki dani 6*, Zadar – Novalja, 25. – 26. rujna 2015.

capituli protocollum saec. XIV, I. d. 38, a objavili su ga Karbić, Katušić i Pisačić.²

Iz Perencanovih spisa ekscerpirani su leksemi koji su značenjski povezani s leksemom *voda*. U tim je spisima, pisanima na latinskome kao službenome jeziku srednjovjekovne administracije, zamjetna prisutnost romanizama i slavizama. S latinskim leksemima – kao što su *a(c)qua*, *a(c)queductus*, *flumen*, *fons*, *fontana*, *lachus*, *mare*, *palus*, *riuus* i *pluuiialis* – koegzistiraju i drugi, i to:

I. leksemi romanskoga podrijetla iz različitih jezičnih slojeva:

a) dalmatskoga: *bagnum*, *biba*

b) mlađega mletačko-talijanskog: *marinarius*, *riuarius*

II. slavenski leksemi³: *blato*, *kiša*, *jezero*, *potok*, *rika*, *rosa*, *voda*, *bistar*, *mokar*.

Ti se leksemi razlikuju po svojoj funkciji. Vrlo se mali broj njih u spisima pojavljuje isključivo kao apelativi (*aqua*, *aqueductus*, *palus*, *marinarius*, *riuarius*, *pluuiialis*), a leksem *mare* ima i apelativnu i toponimsku vrijednost. Najveći broj leksema ima onimsku vrijednost, i to u nešto manjoj mjeri kao antroponimi, a većim dijelom kao povijesni toponimski likovi. Među toponimskim likovima mogu se razlikovati toponomastički apelativi (*flumen*, *fontana*, *mare*, *blato*, *jezero*, *potok/riuus*, *rika*, *voda*) i izvedenice od *blato*, *kiša*, *voda*, *rosa*, *bistar*, *mokar*. Toponimski likovi po svojoj strukturi mogu biti jednorječni (*Bagnum*, *Bibanum*, *Riuum*; *Bistrouina*, *Blata*, *Blaçe/Blate*, *Blathiane/Blachiane*, *Chisino/Chiseno*, *Mocle*, *Iessero*, *Iesera*, *Rosugle*, *Rusogle*, *Vodegnach*; *Flumen*, *Riuignano*, *Riuoaltus*) ili, u nešto manjoj mjeri, višerječni (*lachus Nadini / de Nadino*, *flumen de Vercricha*, *Blato de Nadin*, *Dobra Voda*, *Xauoda Podclauico*; *Suc(h)o/Suho Blato*, *terra Fluminis*, *diocesis Aquilegiensis*).

2. Apelativi i njihova uporaba

Apelativ *a(c)qua* nalazi se unutar formule *res*, integralnoga dijela dispozicije notarskih ugovora. Formula *res* daje sve relevantne informacije o stvari kao predmetu prodaje ili darovanja i može se sastojati od četiriju klauzula. Prva klauzula donosi podatke o prodanoj stvari (tj. vrstu, mjeru i količinu), druga opis položaja ako je riječ o nekretninama, u trećoj su sadržane pripadnosti (*pertinentiae*, tj. sve sporedne stvari uključene u osnovni predmet prodaje), a u četvrtoj pripadnosti

² V. QMCI (ista pokrata rabi se i u ostatku teksta). – O diplomatskoj analizi spisa u Perencanovu notarskom i kaptolskom registru vidi više u Bartulović (2014).

³ U radu će se, u nedostatku preciznijega termina, za lekseme ondašnjega hrvatskog jezika (tj. idioma koji će se poslije razviti u ono što će postati jednim od dijalekata hrvatskoga dijasustava) upotrebljavati termin *slavenski*, tim više što se u srednjovjekovnim izvorima ondašnji hrvatski idiom naziva *lingua slavica*.

(tj. pravne radnje kojima će kupac raspolagati u vlasništvu kupljenoga ili darovanoga predmeta) (Grbavac 2010: 162).

Aqua se pojavljuje u prvoj klauzuli formule *res* u sintagmama *molendinus ab aqua*⁴, *quinque remorum vnius caratelli ab aqua*⁵, *in aquis pertinenciis Sibenici*⁶, a s atributom *pluvialis* u značenju 'kišnica' u sintagmama *canale pro aqua pluuiiale*⁷, *aqua pluuiialis*⁸. Te se sintagme odnose na vodene mlinove, na brodove od kojih je jedan potopljen u šibenskim vodama, na dogovor oko odvoda za kišnicu i na zid kao predmet kupoprodaje.

Osim u prvoj klauzuli, *aqua* i njezina složenica *aqueductus* znatno su češće zastupljene u trećoj klauzuli koja u svojoj široj varijanti može imati popis različitih pripadnosti. Osnovni je oblik klauzule s dodatkom konkretnih pripadnosti, a među njima su *aqua* i/ili *aqueductus*, u slučaju prodaje terena za gradnju, kuće, poljoprivrednoga zemljišta i solana ovakav:

*cum omni accessu, ingressu, introitu et exitu suo, viis... aquis, aqueductibus... adiacenciis et pertinenciis suis superioribus et inferioribus et cum omnibus iuribus et actionibus ipsi loco / ipsis locis in integrum spectantibus, competentibus et pertinentibus a cello usque ad habissum.*⁹

Rezultati konkordancije u notarskome registru pokazuju vrlo rijetke varijante s obama leksemima (6), a prevagu ima *a(c)queductibus* (319) u navedenoj klauzuli. U kaptolskome registru u dvadeset šest klauzula stoje jedan pored drugoga oba leksema, a u dvadeset jednoj klauzuli samo potonji. Razlog takve neujednačenosti u pojavnosti leksema najvećim je dijelom vrsta i veličina nekretnine. Kaptolski registar ima najviše kupoprodajnih ugovora vezanih uz velike zemljišne čestice, dok to nije slučaj s notarskim registrom gdje su nekretnine raznovrsnije, a zemljišne su čestice veličinom mnogostruko manje. Pritom treba imati u vidu osnovnu razliku između vinograda i posjeda, koja se ponajprije očituje u veličini i kvaliteti zemljišta, što onda diktira agrarnu namjenu zemljišta.

Unutar te klauzule zabilježene su neke manje učestale sintagme ili sinonimne zamjene. Tako sintagma *aquarum decursibus*¹⁰ stoji nekoliko puta pored *aquis*. Katkad *aqueductibus* zamjenjuju opisne sintagme *conductibus aquarum*¹¹, *aque-*

⁴ Primjerice QMCI, 192; Hrvatska (dalje: HR) – Državni arhiv u Zadru, Zadar (dalje: DAZD) – fond 31 – Bilježnici Zadra (dalje: BZ), Petrus Perençanus (dalje: PP), b. II, fasc. 4, fol. 47.

⁵ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 1, fol. 12.

⁶ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 16, fol. 12.

⁷ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 10, fol. 34'.

⁸ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 10, fol. 39.

⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 13, fol. 2' (*domus cum curia*), 11' (*locus*), fasc. 14, fol. 28' (*hedifficium*) itd.

¹⁰ QMCI, 224, 227, 238; HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 9, fol. 52 (dva puta).

¹¹ QMCI, 103–104.

*ductibus et aquarum ductibus et canalibus*¹², *canalibus aquarum*¹³ s istim značenjem.

U formuli *res* pri prodaji posjeda u kaptolskome registru navode se još dopunske konkretne pripadnosti, a takvo navođenje nije uobičajeno kod istovrsnih ugovora u notarskome registru. Evidentirano je, naime, samo jednom, i to u ugovoru koji za predmet ima prepuštanje prava koja proizlaze iz brevijarija dražbe, a te je pripadnosti zapisao notar Blaž Brok.¹⁴ Pripadnosti pak mogu biti inkorporirane odmah u opisu samoga predmeta kupoprodaje ili se one u kasnijim ugovorima zapisuju prije prinadležnosti i općih pripadnosti. Dopunska varijanta klauzule o pripadnostima, osim već spomenutih apelativa, može sadržavati i *palus*, a u svojem osnovnom obliku glasi ovako:

*cum omnibus suis terris arratoriis et non aratoriis, buschis, siluis, pratis, deris, pasculis, aquis, canalibus, ductis (!) aquarum, valibus, montibus, fossatis, paludibus, moceriis, gaiis, poduorniciis...*¹⁵

Apelativ *palus* pojavljuje se u klauzuli u ugovorima koji se odnose na posjede prodane u vilama zadarskoga distrikta Gladuša Mala i Podi, potom u vili Poškaljine u vranskome distriktu, nadalje u vilama Dobruča Vas, Podnadin, Bistrovini i u mjestu Kačiščina u Ostrovičkoj županiji te u vilama Miranje, Podlužje, Polača, Praskvići¹⁶, Rosulje, Starošane i Ušćipak u Lučkoj županiji.¹⁷ Teško je utvrditi zašto se od osamdeset sedam zabilježenih klauzula iz toga korpusa u devetnaest njih pojavljuje apelativ *palus*¹⁸, a izostaje u nekim drugim ugovorima o prodaji zemlje u već spomenutim selima Podnadinu, Praskvićima, Dobručoj Vasi i Bistrovini. Moguće je da to stoji u vezi s veličinom prodanoga zemljišta koja se u većini tih ugovora kreće od dvaju do sedam gonjaja.¹⁹ Međutim, ni to nije mjerodavan kriterij. Naime, u jednome se ugovoru navodi zemljišna čestica od dvadeset gonjaja, koju može kupac izabrati bilo u Bistrovini bilo u Butini pod Nadinom²⁰, i

¹² QMCI, 102.

¹³ QMCI, 269.

¹⁴ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 9, fol. 52.

¹⁵ QMCI, 126.

¹⁶ Navodi se i pripadnost Novigradskoj županiji (QMCI, 272, 274).

¹⁷ O istovjetnosti imena Lučka i Ostrovička županija vidi u Karbić (1990); Smiljanić (1995–1996).

¹⁸ QMCI, 125 (Poškaljine); 170 (Ušćipak); 201 (Dobruča Vas); 212, 247 (Podnadin); 215, 283 (Podlužje); 218 (Gladuša); 224 (Starošane); 227 (Miranje); 236 (Podnadin i Kačiščina); 238 (Polača); 241, 291 (Rosulje); 256 (Podi); 258, 275 (Praskvići); 269 (Bistrovina i lokalitet Butina pod Nadinom); 278 (Bistrovina).

¹⁹ QMCI, 140, 203, 220 (Bistrovina, u posljednjemu je ugovoru riječ o 15 gonjaja zemlje rascjepkanim u različitim zemljišnim česticama); 167, 177, 252–254 (Podnadin, odnosno mjesta Butinci, Dupčani, Butina); 173–174 (Dobruča Vas); 272 (Praskvići).

²⁰ QMCI, 266 (...*dedit, vendidit et transactavit... uiginti suos gognaios terre aratorie ad mensuram Croaticam eligendos per ipsum emptorem an voluerit sub Nadino in Butina de terris dicti venditoris positus in pluribus locis ipsius terreni sub Nadino et Butina, cui loco Nadini et Butina*

pri tome se ne navodi apelativ *palus* u klauzuli, dok se on bilježi u drugome ugovoru nekoliko stranica niže, a odnosi se na pola ždrijeba zemlje, koji kupac također može izabrati u jednome od tih sela.²¹ Je li u tome odlučujuću ulogu imao drugačiji položaj zemljišne čestice u Butini i djelomično različit položaj u Bistrovini u odnosu na opis granica u prethodnome ugovoru²², teško je utvrditi s obzirom na to da se i u ostalim objavljenim kaptolskim registrima²³ pronalaze istovjetne proturječnosti. Stoga navedene pripadnosti unutar klauzule doista ne moraju biti odraz stvarnosti na terenu (Rabikauskas 1971: 28), a klauzula je tim opširnija što je veća tržišna vrijednost nekretnine (Grbavac 2010: 182).

Apelativno se *mare* upotrebljava u nekoliko sintagmi. Najfrekventnija je sintagma *ad rip(p)am maris* kao mjesto dopremanja teratika, tj. podavanja dijela plodova patronu u ugovorima o obradi vinograda ili prodaje nasada vinove loze, ako su u blizini obale ili na otoku. U uvodnome je dijelu jedne ordinacije sintagma *propter maris turbationem* iznesena kao razlog zašto pokojnik za života nije mogao doći u Zadar i tamo sastaviti oporuku.²⁴ U dvama ugovorima, koji za predmet imaju dogovore oko dostavljanja barke i prijevoza robe, spominje se *fortuna maris*²⁵ kao eventualni razlog neispunjenja dogovora. U formuli *res* pri opisu granica nekretnine uz obalu ili na otocima apelativ *mare* ima toponomastičku funkciju jer upućuje na identifikaciju u prostoru razumijevajući pod njim talasonim *Jadransko more*, što je razvidno iz sljedećih primjera:

...set confines dicte ville Chiachafci hii sunt, ut dixerunt: de trauersa **mare salsum**, de siroco villa Magline, de quirina partim villa Cherbauaç Luch, partim villa Staneticha Uas, partim villa Perolestina, partim villa Dusich, partim villa Milgosti et partim villa Opaticine Uas et de borea villa Raxanci...²⁶

...vnam suam possessionem... positam in insula Gillani in lucho dicto Prechluch

hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa villa Vitorich, de siroco villa Griuine, de quirina plata (!) et via publica et borea (!) villa Clochichine, an eligere voluerit ipsos uiginti gognais terre aratorie emptos in Bistrouina cum duobus gognais prati, cui loco Bistrouine hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa potoch, de siroco villa Vitorich, de quirina monasterium sancti Grixogoni de Iadra et de borea Peter Galcich...).

²¹ QMCI, 269 (...dedit, vendidit et transactauit... medietatem vnus sortis terre eligendam per dictum emptorem in terris et de terris dicti venditoris an eligere voluerit ipse emptor eandem medietatem sortem (!) terre in Butina sub Nadino, cui loco Butine hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa boschus, de siroco et de borea dictus emptor et de quirina terra ecclesie sancte Marie de Nadino et forte ipsi loco Butine alii sunt sibi confines, an eligere voluerit ipse emptor eandem mediam sortem terre in Bistrouina, cui hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa Mogorouich, de siroco villa Vitorich, de quirina Butina et de borea Peter (!) Galcich...).

²² Vidi opis granica u bilj. 20 i 21.

²³ Vidi FONTES.

²⁴ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 17, fol. 15.

²⁵ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 16, fol. 5', b. II, fasc. 7, fol. 28.

²⁶ QMCI, 104, 110.

*siue Porto Longo, cui hos dixerunt esse confines: de quirina mare salsum, de austro partim mare salsum, partim... de borea... et de trauersa partim mare salsum...*²⁷

Uspoređujući Perencanove spise s objavljenom građom za razdoblje od 1279. do kraja 14. stoljeća, može se primijetiti da se on korištenjem sintagme *mare salsum* razlikuje od svojih prethodnika i suvremenika notara zadarske komune²⁸ kao i notara ostalih dalmatinskih komuna.²⁹ Što ga je inspiriralo na izbor te sintagme, može se samo nagađati.

Preostala dva leksema, *flumen* i *riuus*, imaju samo toponimsku funkciju. Tako je *flumen* kao prijevod slavenskoga leksema *richa* na prvi pogled upotrijebljen apelativno, no iz opisa granica unutar formule *res* ipak se vidi da je toponomastički apelativ (...*in villa Murogouo (!) Dobroua comitatus Ostrouice... cui pecie terre hii sunt confines... et de borea richa siue flumen...*).³⁰ *Richa*, odnosno *Flumen* na povijesnome području Ostrovičke županije označava jedinu rijeku na tome prostoru, a to je Zrmanja.³¹ Iako je u srednjovjekovnim izvorima potvrđeno njezino ime *Copriva* (Skračić 1998a: 224), notar očito nije smatrao potrebnim navesti hidronim. Takva praksa nenavođenja imena proizlazi iz sociolingvističkoga konteksa jer je ugovarateljima bilo potpuno jasno o kojemu je referentu riječ. I danas je, primjerice, u Novigradu uobičajeno reći »Ajmo u Riku!« ili »Bio sam u Rici.«, razumijevajući pod tim Zrmanju, dakle ne izričući hidronim, nego hidronomastički apelativ. Mišljenje da se leksem *richa* uistinu može smatrati i hidronimom ima svoje povijesno-etimološko opravdanje. Naime, općenito se smatra da su imena velikih rijeka opće imenice za vodu u jezicima u kojima su nastala.

U opisivanju granica jedan od referenata u prostornoj orijentaciji može biti *pot(h)och*, odnosno *riuus*. Pritom se u njihovu navođenju zamjećuje osobitost kaptolskih ugovora u odnosu na identične ugovore iz notarskoga registra. Naime,

²⁷ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 7, fol. 19'. – Vidi još primjere sa sintagmom *mare salsum* koji su navedeni za bilj. 40 i 69.

²⁸ Usporedi Zjačić (1959: 7 (dok. 19), 16 (dok. 55), 22 (dok. 83), 117 (dok. 41), 150 (dok. 102), 151 (dok. 103), 163 (dok. 127), 167 (dok. 136), 208 (dok. 238) itd.); Stipišić i Zjačić (1969: 41 (dok. 94), 106 (dok. 27), 115 (dok. 51), 120 (dok. 64), 123 (dok. 71), 138 (dok. 112), 147 (dok. 138, 139, 140), 148 (dok. 141, 142), 155 (dok. 157, 158), 165 (dok. 182), 177 (dok. 219), 184 (dok. 234)); Stipišić (1977: 13 (dok. 17), 14 (dok. 21), 17 (dok. 27), 24 (dok. 38), 32 (dok. 50), 67 (dok. 97), 105 (dok. 151), 124 (dok. 178), 148 (dok. 216), 171 (dok. 252)); Leljak i Kolanović (2001: 63 (dok. 32), 75 (dok. 41), 77 (dok. 42), 80 (dok. 44), 125 (dok. 72), 254 (dok. 154), 256 (dok. 155), 302 (dok. 183), 315 (dok. 192), 441 (dok. 281), 514 (dok. 330), 526 (dok. 338), 533 (dok. 343), 595 (dok. 386)); Leljak i Kolanović (2003: 37 (dok. 17), 261 (dok. 172), 335 (dok. 217), 444 (dok. 282)).

²⁹ Usporedba učinjena prema ispravama izdanim u Zadru i ostalim dalmatinskim komunama objavljenim u Smičiklas i dr. (1908–1990).

³⁰ QMCI, 189.

³¹ Isto je s rijekom Mirnom koja se u izvorima naziva *Reka* ili *Velika Reka* (Brozović Rončević 1995: 27).

u notarskome je registru potvrđen isključivo slavizam u opisivanju granica određenih vila i mjesta zadarskoga distrikta³², dok u kaptolskome prevagu ima latinizam, i to u omjeru 9 : 4. Razlog tomu odnosu treba potražiti u činjenici što se tri ugovora odnose na kupljene i darovane posjede u tri vile (Podoškrin, Mogorova Dubrava, Grabrovčane) roda Mogorović, a uživatelj je tih posjeda zadarski trgovac Matej pokojnoga Netremaca iz istoga roda.³³ U spomenutim ugovorima Perencan zapisuje »jedan potok preko kojega teče voda« (*vnus riuus per quem labitur aqua*), pa bi se moglo pomišljati ne na potok, nego na kanal kao referent jer *riuus* može, osim svojega primarnog značenja 'potok', imati i značenje 'kanal'. Sličan je zapis potvrđen u nešto starijemu dokumentu gdje se donosi izvještaj o reambulanciji granica u selu Cernul u Lučkoj županiji. U tome izvještaju stoji da je granica s jugozapadne strane nasilno pomaknuta »pored nekoga potoka preko kojega teče voda« (*iuxta quendam riuum per quem labitur aqua*).³⁴ Bez obzira na taj pomalo neobičan zapis, ipak je riječ o primarnome značenju leksema uzevši u obzir da se u spisima za artificijelne tvorevine rabe apelativi *canale* i *aqueductus*. Upravo je Perencan pod utjecajem toga izvještaja nekoliko dana poslije u prvome od triju ugovora³⁵ preuzeo taj izraz uz manje morfološko-sintaktičke preinake umjesto slavizma *potoch*. Pri tome se može također zapaziti osobitost u bilježenju leksema 'potok' u obama jezicima. Uz latinski *riuus* notar dodaje neodređenu zamjenicu *quidam*, *quedam*, *quoddam* i zamjenički pridjev *unus*, za razliku od slavenskoga *potoch* koji se pojavljuje bez atributne sastavnice. Bez obzira na taj neobičan iskorak u stilske vode dolaskom u službu kaptolskoga pisara nakon što je dvadeset godina rabio slavizam *potoch* u službi javnoga notara, u kasnijim se kaptolskim ugovorima Perencan vratio uporabi navedenoga slavizma, i to u opisivanju posjeda u vilama Bistrovini i Trščane.³⁶ Dva su moguća razloga zašto notar ne navodi hidronim uz apelativ *potoch*. S jedne se strane razlog tomu može potražiti u jednostavnoj činjenici što notar nije to smatrao potrebnim jer ugovaratelji iz istoga sociološkoga miljea poznaju teren³⁷, a i potok je samo jedan u pojednome mjestu. Osim toga, notaru talijanskoga podrijetla katkad je problem transkripcija pojedinih slavenskih onima, za koje se mogu pronaći u izvorima različite varijante. S druge strane, razlog može biti toponomastičke naravi koji nudi plau-

³² Primjerice: HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 1, fol. 17' (*Drenouaç*), b. I, fasc. 12, fol. 4' (*Osdri-gno*), b. III, fasc. 3, fol. 37 – pet puta, fol. 38' – dva puta (*Racha*), b. II, fasc. 5, fol. 17 – četiri puta, 17', b. III, fasc. 2, fol. 36' – četiri puta (*Sichoua*), b. II, fasc. 13, fol. 15' – dva puta (*Copray*) itd.

³³ QMCI, 38, 49, 51–52.

³⁴ QMCI, 33.

³⁵ Izvještaj je od 29. siječnja 1384., prvi je ugovor sklopljen 9. veljače, a preostala dva 6. travnja iste godine.

³⁶ QMCI, 140, 266 i 278 (Bistrovina); 198 (Trščane).

³⁷ Usp. sa sličnim suvremenim primjerima koje donosi Šimunović (2005: 223–224), pri čemu autor naglašava da je riječ o općim imenicama u prigodnoj funkciji toponomastičkoga imena.

zibilnije objašnjenje, a to je da je riječ o toponimiziranome apelativu jer bi u protivnome notar dodao latinski apelativ u funkciji apozicije uz hidronim, tj. uz ime potoka ili rijeke. Stoga su apelativi *potoch* i *richa* zbog konteksta u kojemu su se našli ujedno i hidronimi, a njihov se hidronimni karakter tim više potvrđuje jer su napisani na slavenskome jeziku.³⁸

U dvama je ugovorima Perencan pri opisivanju granica posjeda i solana na području Paga zabilježio: *decime pecie terre... cui dixerunt esse confines:... et de quirina, de borea et de trauersa est fossatus cui dicitur potoch...*³⁹, odnosno *tres salinas... positas in valle insule Pagi... quibus dixerunt esse confines: de austro... partim pothoch siue fossatus et partim mare salsum...*⁴⁰ Iz tih dvaju navoda proizlazi da se pod slavizmom *pothoch* razumijevao i 'jarak'. Inače za solane u klauzuli pertinencije u ostalim ugovorima Perencan navodi jarke, žljebove, nasipe, brane i ostalo⁴¹, ali bez slavenskoga ekvivalenta za *fossatus*.

U Perencanovim se spisima apelativno upotrebljavaju i dva romanizma (*marinarius*, *riuarius*). Romanska je izvedenica od *mare marinarius*⁴² 'mornar', koja je potisnula iz uporabe klasičnolatinsku *nauta*. Od apelativa *riva* < lat. *ripa* 'obala rijeke, kraj uz rijeku, brijeg uz vodu, rijeka' izvedenica je *riuarius*.⁴³ Obje su romanske izvedenice nastale pomoću sufiksa *-arius* koji može označavati u srednjovjekovnome latinitetu zanimanje (Stotz 2000: 320). Apelativ *rivarius* rabio se usporedno s klasičnolatinskim apelativom *praeco* i romanskim *plaçarius* < *platearius*⁴⁴ < lat. *platea* < grč. *πλατεία* 'trg'.⁴⁵ Primarno se značenje apelativa *rivarius* 'čuvar obale' proširilo metonimijom u 'čuvar grada' zato što je obala bila vrlo važna obrambena liniju grada u neprijateljskome napadu s mora, a o njezinoj je obrani ovisila sudbina inače dobro utvrđenoga grada i s morske i s kopnene strane.⁴⁶ Sekundarno značenje 'komunalni glasnik' rabilo se sinonimno uz *plaçarius* potiskujući s vremenom prvotna značenja. Oba su apelativa označavala osobu koja izvikuje

³⁸ Skračić i Jurić (2004: 167) iznose da je leksem *potok* u dokumentima 14. i 15. stoljeća potvrđen jedino kao opća imenica.

³⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 3, fol. 38'. Na istome mjestu dva reda niže također: *Item salinas viginti... quibus dixerunt esse confines:... de quirina, borea et trauersa sunt terre pertinentes ipsi possessioni partim et partim... partim fossatus dictus potoch pertinens ipsis salinis...*

⁴⁰ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 4, fol. 12.

⁴¹ O tim pripadnostima vidi više u Grbavac (2010: 180–181).

⁴² Npr. HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 7, fol. 33', fasc. 8, fol. 21'.

⁴³ Primjerice: HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 7, fol. 29' (*...presentibus... et Radosclauo riuario comunis Iadre condam Staniche, habitatore Iadre...*), b. I, fasc. 8, fol. 20 (*...et Thomaxio, riuario comunis Iadre, testibus...*), b. I, fasc. 8, fol. 23' (*presentibus Stoycho, riuario et precone comunis Iadre, habitatore Iadre...*) itd.

⁴⁴ V. <http://ducange.enc.sorbonne.fr/RIVARIUS>, <http://ducange.enc.sorbonne.fr/RIPARIUS> (10. 8. 2015.).

⁴⁵ O funkciji glasnika vidi više u Popić (2014: 87–89).

⁴⁶ O srednjovjekovnoj fortifikaciji Zadra vidi u Petricioli (1965: 168–176).

proglase na gradskoj javnoj površini, tj. trgu, i obavlja glasničku službu kod sudova. Kako su pojedinci tu službu obavljali duže vremena, njihova je imenska formula bila najčešće svedena samo na osobno ime i oznaku funkcije (Popić 2014: 89).⁴⁷

3. Antroponimi

Antroponimi motivirani vodom vrlo su rijetki u Perencanovim spisima. Iz imenskih formula izdvojeni su osobno ime *Flume* i nadimak *Vodopia*. Kod tih antroponima mogu se primijetiti neke zanimljivosti.

Nadimak *Vodopia* (nastao očito u ironičnome smislu) prvi put Perencan piše u slavenskome obliku⁴⁸, a potom ga, u svim ostalim notarskim ispravama, prevodi kao *Biuiilaqua*⁴⁹. Kod toga je nadimka Perencan učinio omašku zamijenivši ga drugim imenom (*Blassullum marangonem condam Vodani de Iadra*)⁵⁰. Na osnovi nadimka *Vodopia*, zaključujemo da je njegov nositelj bio slavenskoga (tj. hrvatskoga) podrijetla, što se ne da jednoznačno iščitati iz njegova osobnoga imena kršćanske provenijencije *Iacobus*.

Zabilježeni oblik osobnoga imena *Flume* dio je imenske formule *Flume condam Iohannis de Vtino de Foro Iulio*. U kosim se padežima to osobno ime deklinira kao apelativ *flumen*, *fluminis*, *n*.⁵¹ Ime je romanizirano, što se može vidjeti po ispadanju krajnjega *-n*.

4. Toponimski likovi i toponimi

Povijesni toponimski likovi⁵² i toponimi koji sadržavaju slavenski leksem značenjski povezan s leksemom *voda* brojniji su u odnosu na romanske. Odnos je 16 : 5 računajući samo toponimske likove sa širega zadarskog područja. Slavenski su ovi toponimski likovi⁵³ (svrstani prema ishodišnome motivu u njihovu nastanku):

⁴⁷ Kako Perencanovi spisi pokrivaju dugo razdoblje, moguće je saznati potpunu imensku formulu glasnika zadarske komune (vidi u bilj. 43 prvi i posljednji primjer).

⁴⁸ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 11, fol. 19 (...*magister Giuolus marangonus et magister Blaxius marangonus, fratres et filii condam magistri Iacobi Vodopie de Iadra*...).

⁴⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 14, fol. 23 (...*magistrum Giuolum marangonum condam magistri Iacobi Biuiilaqua*...); b. I, fasc. 14, fol. 39' *cum magistro Blaxio marangono condam magistri Iacobi Biuiilaqua de Iadra*... – 4 puta); QMCI, 35 (*magister Blaxius marangonus condam magistri Iacobi Biuiilaqua de Iadra*...).

⁵⁰ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 14, fol. 47' (dva puta).

⁵¹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 5, fol. 33' (...*pro dictis laboribus, mercede et fatichis dicti Fluminis dare teneatur... ipsi Flumini*...).

⁵² O problemu ubikacije povijesnih toponimskih likova vidi u Skračić (2011: 133).

⁵³ O ubikaciji pojedinih povijesnih toponimskih likova vidi u Smiljanić (1995–1996: 208, 209, 216, 217, 228) (i to za *Mokle*, *Blaćane*, *Blato*, *Dobra Voda*) te Skračić (1998a: 224–225) (*Bistrovina*, *Blato*, *Blaće*, *Blaćane*, *Kišino*, *Mokle*, *Dobra Voda*, *Zavoda*).

blato: *villa Blachiane/Blathiane*⁵⁴; *ad Blatam*⁵⁵, *in Blata*⁵⁶, *in villa Blate*⁵⁷; *Blato de Nadin* (dan. Nadinsko blato)⁵⁸; *locus Blaçe*⁵⁹

kiša: *villa Chisino/Chiseno*⁶⁰

jezero: *locus Ies(s)ero*⁶¹; *locus Iesera*⁶², *Ieserono* (!)⁶³

rijeka: *flumen de Vercricha, de Vercricha*⁶⁴

rosa: *villa Rosugle*⁶⁵, *locus Rusogle*⁶⁶

voda: *Dobra Uoda*⁶⁷ (dan. Dobra Voda), *locus Xauoda Podclauico*⁶⁸, *scopulus Vodegnach*⁶⁹

bistar: *villa Bistrouina/Bistrigenus*⁷⁰

mokar: *villa Mocle*⁷¹.

Kako je motivacija tih likova očita »jer se nisu udaljili od apelativnih izraza« (Skračić 2011: 93), tj. radi se o »onimizaciji vodnih apelativa« (Brozović Rončević 1995: 26), u nastavku će se izdvojiti samo neke osobitosti nastale uglavnom kao plod Perencanove omaške ili intervencije.

Neki su toponimski likovi, zanemarimo li pritom odnos fleksije jednina/mno-

⁵⁴ QMCI, 136–137.

⁵⁵ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 2, fol. 10.

⁵⁶ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 3, fol. 14, fasc. 10, fol. 22', b. II, fasc. 4, fol. 42'.

⁵⁷ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 7, fol. 10'.

⁵⁸ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 3, fol. 42.

⁵⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 1, fol. 3.

⁶⁰ QMCI, 38, 49, 52.

⁶¹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 8, fol. 22 (*treginta quatuor salinas... positas in valle Paghi in loco dicto Iessero*), b. II, fasc. 1, fol. 31 (*que saline omnes posite sunt in vno circuitu in valle Paghi in loco dicto Iesero*). – O ubikaciji toponimskoga lika Jezera vidi u Brgles i Brozović Rončević (2011: 491, 493).

⁶² HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 19, fol. 20' (*...positis et situatis in Insula Magna et in loco vocato Iesera*).

⁶³ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 11, fol. 4'-5' (*...pro sexta paga... afflictus possessionum dicti monasterii (sc. Sancti Grixogoni de Iadra) positarum in Insula Magna in Telago, in Chobiglerat, Delgopogle et Ieserono...*). – O ubikaciji Jezera na Dugome otoku vidi u Strgačić (1949: 91, 96).

⁶⁴ QMCI, 85, 86.

⁶⁵ QMCI, 215, 241, 242, 283, 288, 290.

⁶⁶ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 8, fol. 25' (*...in dicta insula Pistomani in loco vocato Rusogle*). – Postoje i drugačije varijante toponimskoga lika, kao što su: *Rosugla, Rossugle, Vrossugla, Rosule, Rosuglie* (Juran 2006: 248).

⁶⁷ QMCI, 209.

⁶⁸ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 18, fol. 16' (*in Muruiça in loco dicto Xauoda Podclauičo*).

⁶⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 6, fol. 12'-13. – O uporabi pridjeva *vodeni* u toponimiji vidi u Jurić (2010: 141).

⁷⁰ Vidi bilj. 74 i 75.

⁷¹ QMCI, 186, 187.

žina i neke manje fonološke promjene unutar njih kao odraz idiomatskoga govora, potvrđeni na različitim mjestima – *Blata* kod Bokanjca i *Blato* kod Nadina, *Ies(s)ero* na otoku Pagu i *Iesera* na Dugome Otoku te *Rosulje* u Lučkoj županiji i *Rusolje* na otoku Pašmanu.

Vrhrika kao hidronimski lik (*in flumine de Vercricha*) odnosi se na Zrmanju. Kao povijesni hidrotoponimski lik (*habitatores in Uercricha*) odnosi se na područje oko izvora Zrmanje, usporedi li se taj lik sa suvremenim toponimom *Vrlika* u Cetinskoj krajini. Ta je *Vrlika* dobila ime zbog svojega položaja na izvoru rijeke Cetine, a njezino je staro ime bilo *Vrhrika*. Jednorječni je toponimski lik nastao od dvorječne sintagme sastavljene od prijedloga *vrh* i apelativa *rika* u kojemu je nastupila disimilacija likvida $r-r > r-l$ (Skok 1921: 140).

Perencan je zapisujući granice naveo da se vinograd nalazi na otočiću *Vodenjak* pored iške Punte Parde (...[*in*] *vno scopulo vocato Vodegnach posito iuxta pontam Eçii de Parde*. [*Cui scopulo hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa, de austro, de quirina, de borea est mare salsum...*]). No, kako nema školjića imenom Vodenjak u blizini Iža, nego samo dvije uvale imenom Vodenjak Veliki i Vodenjak Mali, toponimski se lik *Vodegnach* u tome slučaju vjerojatno odnosi na današnji otočić Školjić ispred uvale Vodenjak uz jugoistočni rt Iža zvan Punta Parde. Također je moguće da je Perencan kao stranac, koji ne poznaje dovoljno teritorij zardarske komune, krivo zapisao toponimski lik.⁷²

U kaptolskome je registru Perencan napisao *in loco Bistrigeno*, što je latinski polukalk toponimskoga lika *Bistrovina*⁷³, a to je očito usporedbom granica.

*...que tota sors terre posita est sub Nadino comitatus Ostrouice, medietas cuius est in loco vocato Bistrigeno et alia medietas in loco vocato Butina... set amborum duorum locorum hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa villa Grabroueçane Mogorouich, de siroco villa Vitorich, de quirina Peter Galcich Chacich et de borea via et lachus Nadini...*⁷⁴

*...an voluerit sub Nadino in Butina... cui loco Nadini et Butina hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa villa Vitorich, de siroco villa Griuine, de quirina plata (!) et via publica et borea (!) villa Clochichine, an eligere voluerit ipsos uiginti gognais terre aratorie emptos in Bistrouina cum duobus gognais prati, cui loco Bistrouine hii sunt confines ut dixerunt: de trauersa potoch, de siroco villa Vitorich, de quirina monasterium sancti Grixogoni de Iadra et de borea Peter Galcich...*⁷⁵

Stoga je latinski posvojni sufiks *-gena/-genus*, koji u tvorbi posvojnih složenica u srednjovjekovnome latinskom nije posebno produktivan (Stotz 2000: 449),

⁷² Na ovome mjestu posebno zahvaljujemo Nikoli Vuletiću na sugestijama.

⁷³ Skračić (1998a: 228) smješta taj lik u zasebnu skupinu jer je on u trenutku imenovanja izvjesno bio u vezi s vodom, a danas nije ili se ne može prepoznati.

⁷⁴ QMCI, 212.

⁷⁵ QMCI, 266.

prevedenica slavenskih sufikasa *-ov-* i *-in-*, pri čemu je zanemarena međusobna podudarnost u rodu.

Lik *Mocle* nastao je zamjenom likvide *r* likvidom *l* u ishodišnome liku *Mokre*. Ta je zamjena rezultat poteškoće koju često ima notar stranac pri zapisivanju slavenskih likova kada ih pokušava prilagoditi latinskome grafijsko-fonološkom sustavu. Latinski je fonološki sustav, naime, u srednjovjekovlju doživio znatne promjene u odnosu na klasični latinitet i te se promjene razlikuju od područja do područja ovisno o kontaktu jezika. Jedna je od fonoloških promjena, koja se bilježi u srednjovjekovnome latinitetu, i zamjena likvida. Do nje dolazi pod utjecajem disimilacije likvida $r-r > l-r$ (npr. *almarium*, *balbarus*, *malgarita*), koja je raširena u srednjovjekovnome latinskom jeziku (Stotz 1996: 276, 335–336).

Ostali apelativi – bilo čisto latinski, bilo romanizirani – imaju toponomastičku funkciju. Tako su od romanskih hidronomastičkih apelativa nastali ojkonomi *Bibanum*⁷⁶ i *Bagnum*, hodonim *confinium Fontane* te hidronimi *Lac(h)us Nadini / de Nadino*⁷⁷ i *Riuum* (danas Ričine).

Skračić (1998a: 228) opovrgava Skokovo tumačenje da je ojkonom Bibinje predijalnoga podrijetla⁷⁸ tvrdeći da je pravi hidronim jer je oblik *biba* potvrđen više puta za vodu, čak i u samim Bibinjama.

Ojkonom *Banj* motiviran je rimskim termama podignutim u tome naselju, a Slaveni su preuzeli njegov dalmatski lik, koji se izvodi od lat. *balneum* (Filipi 1984: 127). U Perencanovim se spisima dotični toponim pojavljuje s različitim apozicijama, tako *in insula Pistomani districtus Iadre in contrata Bagni*,⁷⁹ *in insula Pistomani in loco dicto Bagno*,⁸⁰ *in insula Bagni*,⁸¹ *in dicta villa Bagni*.⁸² Apozicija *contrata* pojavljuje se samo dvaput, *locus* osamnaest, *villa* četiri, a *insula* trideset puta. U srednjovjekovnim dokumentima nije neobično da se uz apoziciju *insula* nalazi ime naselja.⁸³ Potvrde se u Perencanovim spisima odnose na otok Ugljan (*de insula Chali*⁸⁴, *in insula Chuclice*⁸⁵, *in insula Luchorani*⁸⁶), potom na Dugi otok (*in insula Boxaue districtus Iadre*⁸⁷) i na otok Pašman (*de insula de*

⁷⁶ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 3, fol. 25', fasc. 4, fol. 35, fasc. 6, fol. 15' itd.

⁷⁷ QMCI, 142, 192, 212.

⁷⁸ O predijalnim toponimima na zadarskome području vidi u Ivšić (2014).

⁷⁹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 14, fol. 35, fasc. 16, fol. 29.

⁸⁰ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 17, fol. 13.

⁸¹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 16, fol. 15.

⁸² HR-DAZD-31-BZ, PP, b. IV, fasc. 16 (3), fol. 8.

⁸³ Dovoljno je vidjeti kazala mjesta do sada objavljenih zadarskih srednjovjekovnih bilježnika.

⁸⁴ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 3, fol. 5.

⁸⁵ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 9, fol. 23.

⁸⁶ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. III, fasc. 4, fol. 2.

⁸⁷ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 4, fol. 51.

*Tchon*⁸⁸). Apozicija *insula* u tim sintagmama nema primarno značenje ‘otok’ kao ni sekundarno ‘gradska četvrt’, nego ima značenje ‘naselje’, koje je dobila u kasnijemu srednjem vijeku (Juran 2006a: 52, 54).⁸⁹

Confinium Fontane prema potvrdama nalazio se u blizini crkve sv. Krševana od Fontane⁹⁰ u predjelu Kolovara (Petricioli 1995: 239–240), a ime je dobio po izgrađenome zdencu kraj izvora vode. O postojanju toga izvora svjedoči zapis o viogradu smještenome *ad fontem ante portas Iadre*⁹¹.

U višerječnome hidronimskom liku *Lac(h)us Nadini / de Nadino* apelativ *lacus* nema značenje ‘jezero’, nego ‘močvara, bara’ kao ‘voda stajačica’, zbog prirode referenta na koji se odnosi, a genitiv ili prijedložna perifraza označuju pripadnost. Riječ je o hidronimu Nadinsko blato, koje se i danas pojavljuje kao periodično jezero.

Među ostalim toponimima hidronimskoga postojanja dva su ojkonima i jedan horonim s talijanskoga područja (*Riuignano, Riualtus*⁹², *Aquilegiensis diocesis*), a jedan ojkonom, dva hodonima i ime jednoga lokaliteta sa slavenskoga područja (*Flumen / terra Fluminis, in Arbo in contrata Sancti Andree de Mare*⁹³, *contrata Blate in insula Arbi*⁹⁴, *Suc(h)o/Suho Blato*⁹⁵ na šibenskome području). Svim tim hidrotoponimima, bilo da im je osnova romanska, odnosno latinska, ili slavenska, motivacija je transparentna jer su svoje ime dobili zbog blizine vodnoga referenta ili sastava tla koje se odlikuje velikom vlažnošću. Tako Rijeka leži na ušću Rječine, Rivignano u blizini rijeka Stella i Tagliamento, a samo je mjesto nekoć pripadalo akvilejskoj dijecezi. Dijeceza je pak dobila ime po glavnome gradu Akvileji na rijeci Natisone.⁹⁶ Budući da predstavlja nukleus same Venecije, motivacija je ojkonima Rialto općepoznata i u potpunosti prozirna.⁹⁷

⁸⁸ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 1, fol. 27’.

⁸⁹ Usp. Skračić (1998b: 8).

⁹⁰ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. II, fasc. 15, fol. 6 (...*prope Iadram in confinio Fontane... de trauer-sa via publica, de siroco ecclesia Sancte Marie de Bongaldo, de quirina ecclesia Sancti Grixogoni a fontana et de borea dictus locator...*; PP, b. III, fasc. 11, fol. 16 (...*prope Iadram ad fontanam iuxta ecclesiam Sancti Grixogoni...*).

⁹¹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 14, fol. 42 (...*vinea... posita ad fontem ante portas Iadre... cui confines hii esse noscuntur: de trauersa partim terratici domine Mandice neptis domini Nicolay de Matafaris olim archiepiscopi Iadrensis et partim terra Cusme, qui vocatur Vascellach uel eius comissaria, (ostavljen prazan prostor) de austro vinea heredum olim Martini de Boscho, de quirina via publica, de borea terratici Sancti Petri de Platea Iadrensi...*).

⁹² HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 9, fol. 52’, fasc. 17, fol. 17’.

⁹³ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 16, fol. 34’.

⁹⁴ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 16, fol. 23’.

⁹⁵ HR-DAZD-fond 22-Općina Zadar, Veliki dvor zadarske komune, b. VI, fasc. 7, fol. 3’, 12.

⁹⁶ Šimunović (2013: 149) u toponimskome liku Akvileja izdvaja sufiks ie. *-ei koji modificira sadržaj imena u smislu ‘položajne pripadnosti’, tj. kao ‘mjesta uz vodu’.

⁹⁷ Vidi, primjerice, objašnjenje u leksikografskome izvoru <http://ducange.enc.sorbonne.fr/RI->

Pojedini od već spomenutih toponimskih likova u spisima se pojavljuju samo kao sastavni dijelovi imenskih formula (npr. *Gregorius condam Damiani de Dobra Uoda*,⁹⁸ *Articucius, notarius et chançellarius comunis Iadre, condam Domini de Riuignano Acquilegiensis*⁹⁹), dok ostali mogu biti i dio imenske formule i u funkciji prostornoga određivanja pojedinoga sadržaja iz ugovora (npr. *Radosla- uus condam Dragani de Bibano*¹⁰⁰, *que vinea tota... posita est ad Bibanum...*¹⁰¹, *ser Colanus (Nicola) et ser Michael (Mis(s)ulus) condam ser Mathey de Flumine, ciues Iadre*¹⁰², *de sale et pro sale vendita in terra Fluminis*¹⁰³, *Farchacius filius Vladislai de Vercricha uel Georgius filius Iursini de eadem*¹⁰⁴, *flumen de Vercricha*).

5. Zaključak

U srednjovjekovnim notarskim i kaptolskim spisima zadarskoga notara Petra zvanoga Perencan iz Padove u latinski su jezični korpus utkani brojni leksemi romanskoga i slavenskoga podrijetla. Među ekscerpiranim leksemima koji su značenjski povezani s leksemom *voda* mogu se primijetiti neke osobitosti u jezičnoj primjeni ovisno o podrijetlu leksema.

Latinski leksemi u spisima imaju, sasvim logično, najveću zastupljenost jer se na latinskome kao službenome jeziku odvija korespondencija srednjovjekovnih kancelarija. S obzirom na činjenicu da su pojedini leksemi zastupljeni u prvoj i trećoj klauzuli formule *res* dispozitivnoga dijela notarskih ugovora, u kojima se donosi opis predmeta i popis pripadnosti (pertinencija), oni su isključivo u apelativnoj uporabi. To se ponajprije odnosi na lekseme *aqua* i *aqua pluuiialis* – koji mogu biti ili u prvoj klauzuli formule *res* (ovisno o predmetu pravne radnje) ili u uvodnome dijelu ordinacije (usmenoga tipa oporuke) – i na lekseme *aqua*, *aqueductus*, *palus* s različitom frekventnošću unutar klauzule pertinencije. Leksemi *flumen*, *fontana*, *lachus* imaju toponomastičku funkciju kao toponomastički apelativi jednorječnoga ili višerječnoga (*Richa siue Flumen*, *confinium Fontane*, *Lachus Nadini / de Nadino*) toponimskoga lika, a kao takvi potvrđeni su u opisu granica pojedinih nekretnina unutar druge klauzule formule *res*, pa, shodno tome, *mare* može biti i toponomastički apelativ. U svim je ostalim primjerima

VALTUS (10. 8. 2015.).

⁹⁸ QMCI, 210.

⁹⁹ QMCI, 170.

¹⁰⁰ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 14, fol. 12'.

¹⁰¹ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 4, fol. 35.

¹⁰² HR-DAZD-31-BZ, PP, b. I, fasc. 10, fol. 38, b. II, fasc. 3, fol. 4', 38.

¹⁰³ HR-DAZD-31-BZ, PP, b. III, fasc. 2, fol. 34'.

¹⁰⁴ QMCI, 31.

mare u apelativnoj uporabi kao i romanizmi *marinarius* i *riuarius* koji potječu iz pomorske i upravno-pravne sfere života označavajući zanimanja.

U spisima je zamjetna posebnost u uporabi latinskih leksema *palus*, *aqua* i *pluuiialis* u odnosu na istoznačne slavenske lekseme *blato*, *voda*, *kiša*. Dok se latinski leksemi rabe isključivo kao apelativi, slavenski se rabe kao toponomastički apelativi ili izvedenice od općih imenica. Shodno tome i ostali se izdvojeni slavenski leksemi (*jezero*, *potok*, *rika*, *rosa*, *bistar*, *mokar*), kao odraz povijesno-demografske zbilje, rabe u toponomastičkoj funkciji. Slaveni, glavni nositelji naseljavanja ovoga područja, to područje imenuju svojim imenima, ali preuzimaju i zatečene romanske toponime. Slavenski toponimi motivirani vodom i na otočnome (*Iesera*, *Iessero*, *Rusogle*, *Vodegnach*) i na kopnenome dijelu širega zadarskog područja (*villa Blachiane*, *villa Blate*, *Blato de Nadin*, *locus Blaçe*, *villa Chisino*, *flumen de Vercricha*, *de Vercricha*, *villa Rosugle*, *Dobra Uoda*, *locus Xauoda Podclauico*, *villa Bistrouina*, *villa Mocle*) imaju prevagu nad hidrotoponimima iz romanskoga jezičnog stratuma (*Bagnum*, *Bibanum*, *Lacus de Nadino*, *Riuum*, *confinium Fontane*). U denominacijskome postupku zamjetno je romansko imenovanje – bilo iz starijega, bilo iz mlađega sloja – urbanih areala i pretežno slavensko imenovanje ruralnih areala kao odraz povijesnih gibanja u kontekstu društveno-ekonomske stratifikacije. U prilog tome kao zorna ilustracija može poslužiti primjena leksema ‘potok’ u iste onomastičke svrhe – latinski apelativ *riuus* ugrađen je u hidronim *Riuum* na području zadarske komune, a slavenski apelativ *potoch* u imena manjih vodnih površina u pojedinim vilama zadarskoga zaleđa (Drenovac, Kopralj, Sikovo, Ozdrinj i dr.).

Katkad notar pokazuje sklonost prema kalkiranju slavenskih likova, kao npr. u slučaju toponimskoga lika *Bistrovina/Bistrigenus* i antroponima *Vodopija/Biuilaqua*, ili ponudi ekvivalent slavenskome liku *Richa* u obliku latinskoga *Flumen*. Takvi kalkovi svjedoče da je notar talijanskoga podrijetla u dugogodišnjoj službi zadarske komune ovladao slavenskim jezikom.

Čak i ovako mali uzorak leksema koji su značenjski povezani s leksemom *voda* potvrđuje višejezičnu stvarnost Zadra u kojoj uz latinski, kao službeni jezik administracije i crkve, egzistiraju slavenski i talijanski, kao jezici usmenoga diskursa, no s različitim sociolingvističkim funkcijama – prvi kao jezik svakodnevnice, a drugi kao jezik javnoga života. Stoga u takvoj sredini nije bilo nikakvih poteškoća pri integraciji pojedinaca iz ostalih slavenskih i talijanskih područja. Nekima su od njih imena naselja iz kojih potječu ili na koja se referiraju na području svoga rodnoga kraja, motivirana blizinom vode (*Riuignano Aquilegiensis diocesis*, *Riuoaltus*, *terra Fluminis*, *contrata Sancti Andree de Mare*, *contrata Blate de Arba*, *Sucho Blato*). Ti toponimski likovi bez obzira na pripadnost određenome etnosu svojom motivacijom upućuje na univerzalni, bezvremenski motiv zastupljen u ljudskoj zajednici od samih početaka jer je voda uvijek bila vrlo važan segment ljudskoga života.

Izvori

Neobjavljeni izvori:

Hrvatska, Državni arhiv u Zadru, fond 22, Općina Zadar, Veliki dvor zadarske komune.

Hrvatska, Državni arhiv u Zadru, fond 31, Bilježnici Zadra: Petrus Perençanus (1365. – 1392.).

Objavljeni izvori:

FONTES = ĆOSIĆ, STJEPAN (ur.). 2009. *Fontes. Izvori za hrvatsku povijest 15*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv. https://www.academia.edu/1902410/Registra_Medievalia_Capitolorum_Iadre_et_Spalati_vol._3_Fontes_15_Zagreb_2009.pdf (pristupljeno 10. 8. 2015.).

LELJAK, ROBERT; KOLANOVIĆ, JOSIP. 2001. *Andreas condam Petri de Canturio 1353. – 1355. Spisi zadarskih bilježnika*, sv. 4. Zadar: Državni arhiv u Zadru.

LELJAK, ROBERT; KOLANOVIĆ, JOSIP. 2003. *Andreas condam Petri de Canturio 1355. – 1356. Spisi zadarskih bilježnika*, sv. 5. Zadar: Državni arhiv u Zadru.

QMCI = KARBIĆ, DAMIR; KATUŠIĆ, MAJA; PISAČIĆ, ANA (prir.). *Quaternus magnus Capituli Iadrensis (1380. – 1392.)*. <http://hrcak.srce.hr/file/45930.pdf> (pristupljeno 10. 8. 2015.).

SMIČIKLAS, TADIJA I DR. 1908. – 1990. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. 6–18. Zagreb: JAZU.

STIPIŠIĆ, JAKOV. 1977. *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349. – 1350. Spisi zadarskih bilježnika. Notarilia Iadertina*, sv. 3. Zadar: Historijski arhiv Zadar.

STIPIŠIĆ, JAKOV; ZJAČIĆ, MIRKO. 1969. *Spisi zadarskih bilježnika Ivana de Qualis, Nikole pokojnog Ivana i Gerarda iz Padove 1296. – 1337. Spisi zadarskih bilježnika. Notarilia Iadertina*, sv. 2. Zadar: Državni arhiv u Zadru.

ZJAČIĆ, MIRKO. 1959. *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279. – 1308. Spisi zadarskih bilježnika. Notarilia Iadertina*, sv. 1. Zadar: Državni arhiv u Zadru.

Literatura

BARTULOVIĆ, ANITA. 2014. *Paleografska, diplomatska i filološka analiza spisa zadarskoga notara Petra Perencana (1361. – 1391.)*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

BRGLES, BRANIMIR; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2011. Povijesne potvrde paške toponimije. *Toponimija otoka Paga*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 479–522.

- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1995. Iz istarske hidronimije. *Folia onomastica Croatica*, 4, Zagreb, 19–30.
- DIVKOVIĆ, MIRKO. 2006. *Latinsko-hrvatski rječnik* (repr.). Bjelovar: Dunja.
- DU CANGE, CHARLES DU FRESNE. *Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis*. <http://ducange.enc.sorbonne.fr/> (pristupljeno 10. 8. 2015.).
- FILIP, AMOS RUBE. 1984. Hidronimija zadarskih otoka. *Onomastica Jugoslavica*, 11, Zagreb, 111–154.
- GRBAVAC, BRANKA. 2010. *Notarijat na istočnojadranskoj obali od druge polovine 12. do kraja 14. stoljeća*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- IVŠIĆ, DUBRAVKA. 2014. Predijalni toponimi na zadarskome području. *Folia onomastica Croatica*, 23, Zagreb, 95–142.
- JURAN, KRISTIJAN. 2006a. Prvi spomeni otoka Pašmana i njegovih naselja. *Toponimija otoka Pašmana*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 49–62.
- JURAN, KRISTIJAN. 2006b. Popis povijesnih toponima iz arhivske građe. *Toponimija otoka Pašmana*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 229–264.
- JURIĆ, ANTE. 2010. Specifični toponimijski leksik (na primjeru sjevernodalmatinske obalno-otočne toponimije). *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 135–150.
- KARBIĆ, DAMIR. 1990. Agrarni odnosi na području Lučke županije krajem XIV. stoljeća. *Historijski zbornik*, XLIII/1, Zagreb, 17–24.
- MAREVIĆ, JOZO. 2000. *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*, sv. I–II. Velika Gorica: Marka.
- PETRICIOLI, IVO. 1965. Lik Zadra u srednjem vijeku. *Radovi Instituta JAZU Zadar*, 11–12, Zadar, 143–186.
- PETRICIOLI, IVO. 1995. Crkve Sv. Krševana i Sv. Marka »ad fontem« kod Zadra. *Radovi Zavoda povijesnih znanosti HAZU u Zadru*, 37, Zadar, 237–248.
- POPIĆ, TOMISLAV. 2014. *Krojenje pravde. Zadarsko sudstvo u srednjem vijeku (1358. – 1458.)*. Zagreb: Plejada.
- RABIKASKAS, PAULUS. 1971. *Diplomatica generalis (Praelectionum lineamenta)*, editio tertia. Romae: Pontificia Universitas Gregoriana.
- SKOK, PETAR. 1921. Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta. *Rad JAZU*, knj. 224, Zagreb, 98–167.
- SKOK, PETAR. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. I. Zagreb: JAZU.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split: Matica hrvatska – Ogranak Zadar.

- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1998a. Hidronimi na zadarskim otocima i zadarskom kopnu u XIV. i XV. stoljeću. *Folia onomastica Croatica*, 7, Zagreb, 221–235.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1998b. Toponomastička građa Dugog otoka. *Čakavska rič*, XXVI/1–2, Split, 5–23.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR; JURIĆ, ANTE. 2004. Krški leksik zadarske regije. *Geoadria*, 9/2, Zadar, 159–172.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 2011. *Toponomastička početnica. Osnovni pojmovi i metoda terenskih istraživanja*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SMILJANIĆ, FRANJO. 1995. – 1996. Teritorij i granice Lučke županije u ranom srednjem vijeku. *Radovi Filozofskog fakulteta Zadar*, 35 (22), Zadar, 205–256.
- STOTZ, PETER. 1996. *Lautlehre*, dritter Band. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- STOTZ, PETER. 2000. *Handbuch zur lateinische Sprache des Mittelalters. Bedeutungswandel und Wortbildung*, zweiter Band. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- STRGAČIĆ, ANTE MARIJA. 1949. Neka toponomastička i topografska pitanja Dugog otoka. *Starohrvatska prosvjeta*, III/1, Split, 87–102.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija hrvatskoga jadranskog područja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2013. Predantički toponimi u današnjoj i povijesnoj Hrvatskoj. *Folia onomastica Croatica*, 22, Zagreb, 147–214.

Voda and lexemes semantically related to ‘water’ in the records of the Zadar medieval notary Petrus called Perençanus

Summary

The records of the medieval Zadar notary Petrus called Perençanus of the late Sir Aço de Lemicetis of Padua (1365–1392) are mostly unpublished archives. They are all written in Latin, but they contain Slavic and Romance lexemes. The aim of this paper is to analyze appellatives and onyms (i.e., toponyms from the greater area of the Zadar district and anthroponyms) semantically related to lexeme *voda* ‘water’. They are taken from the corpus based on the above-mentioned archives. A concordance analysis determines the context of using certain lexemes as a reflection of the linguistic reality in the Zadar commune in the 14th century considering the diplomatic structure of different types of notarial and diocesan documents.

Ključne riječi: srednji vijek, Zadar, notar Petar Perencan, apelativi, onimi, latinski jezik, slavizmi, romanizmi

Keywords: Middle Ages, Zadar, notary Petrus called Perençanus, appelative, proper nouns, Latin language, Slavic words, Romance words

